

Hugo a S. Victore

**EXPLANATIO IN CANTICUM
BEATAE MARIAE**

Hugo a S. Victore

**EXPLANATIO IN CANTICUM
BEATAE MARIAE**

PROLOGUS.

Maximam hanc in Scripturis divinis difficultatem invenio: quod ubi magna quaedam et sublimia nonnunquam requirere nos causa circumstans cogit: ibi nihil praeter solitum, et quod dictu non difficile sit, praetendere littera videatur. Neque enim hoc ego tam laboriosum existimo, ut animus legentis ad ea quae nova et miranda proponuntur, quamlibet sint fortia, et verborum figuris obumbrata, comprehendere valeat, quam ut ea quae modica et humilia primo ingressu repererit, ad sublimem intelligentiam promoveat. Ecce enim canticum Mariae, quod tam celebri et assidua, imo quotidiana recitatione sancta per orbem frequentat Ecclesia, quis ignoret maxima spiritualis intelligentiae mysteria continere? Ut enim praetermittamus quod vel solum ad ejus auctoritatem commendandam sufficere potuisset: videlicet non sine magna et valde rationabili causa consuetudinem ecclesiasticam hoc praeter caeteris omnibus canticis, quae in sacra Scriptura reperiuntur, in tanta veneratione retentasse: ut, inquam, hoc praetermittamus, quis dubitet beatam Mariam recens Spiritus sancti in se supervenientis tanta plenitudine et gratia repletam non potuisse parvum aliquid, et quod supra terrenarum mentium capacitatem non esset, in laudem Salvatoris sui proferre? Constat ergo de tanta plenitudine eructantem, tantaque devotione novum illud, et humanis mentibus insolitum gaudium Jesu suo jubilantem, nova laude, et singulari praeconio novam laetitiam in novo adventu aeterni Domini praedicasse. Et tamen ipsam ejus cantici seriem, textumque percurrentes, quaedam prima facie narrationis eo modo proposita invenimus, ut amplius his

nihil in eo quaerendum videatur: cum tamen, licet haec ipsa et vera sint, tantis mysteriis, tantisque sacramentis an forte sufficiant, dubitari possit. Unde magis pertimesco in ejus expositione, ne vel aliena inducam aliqua, vel propria praetermittam: et sic vel negligentiae, vel temeritatis reatu astrictus pro gratia apud vos offensae periculum incurram, quamvis ipsi poposceritis. Nonnulla eidem explanationi ex latere adjunxi quae, si interserta fuerint, poterunt fortasse alicui minus apte conjuncta videri. Sed ego novi causam idoneam, qua vos id postulare decuerit: meque poscentium desiderio, quantum possibilitas suppeteret obsecundare non disconveniat.

CAPUT 1

Magnificat anima mea Dominum.

Si circumstantiam rei gestae perpendere velimus, quanta consideratione verba ista digna sint luce clarius pateat Sacra namque interpretatio tunc commodius ad evidentiam elicitur, cum notum fuerit vel per quem relatio mystica allata sit, vel qua ipse relator causa impulsus talia aut valuit narrare, aut voluit. Videamus itaque beata Maria quemadmodum ad haec, quae proposita sunt, dicenda accesserit. Legitur in Evangelio Lucae (Luc. I), quod angelus Gabriel a Deo missus sit in civitatem Galilaeae Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen Joseph, de domo David: et nomen virginis Maria: ut novum in carnem Filii Dei adventum praedicaret. Qui ingressus novo salutationis obsequio virginem veneratur, dicens: Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quae cum audisset Maria, non sine grandi miraculo turbata est in sermone angeli: et cogitabat qualis esset illa salutio. Angelus vero talis salutationis, tantaeque venerationis causam exponens, confortabat virginem sacram, id est dulcibus demulcebat alloquiis, dicens: Ne timeas, Maria. Invenisti enim gratiam apud Dominum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur: et dabitur illi sedes David patris sui, et regnabit in domo Jacob in aeternum: et regni ejus non erit finis. Et Maria: Quomodo, inquit, fiet istud: quoniam virum non cognosco? Cui statim angelus causam, modumque tam ineffabilis sacramenti exponens: Spiritus sanctus, ait, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei: et ut omnis credendi ambiguitas tolleretur, alio adjuncto miraculo mirabili, tamen dispari divinae potestatis efficaciam manifestat, dicens: Et ecce Elisabeth cognata tuae, et ipsa concepit filium in senectute sua: et hic mensis est sextus illi, quae vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Mox ad haec virgo fide et exultatione plena,

cum magna gratulatione respondit dicens: Ecce ancilla Domini, fiat secundum verbum tuum. Statim ergo adveniente Spiritu sancto in Virginem, et omnium gratia virtutum sacrosanctum habitaculum in adventu Filii Dei replente, dubium non est quin coelestium gaudiorum, et aeternae dulcedinis miram atque inenarrabilem suavitatem Virgo ipsa conceperit, quando illud aeternum lumen cum toto majestatis suae fulgore in eam descendit: et quod non capit mundus, totum se intra viscera virginis collocavit.

CAPUT 2

Tali ergo, ac tanta divinitatis praesentia plena, quid viderit, aut quid senserit quis dicere potest? Audacter pronuntio, quod nec ipsa plene explicare potuit, quod capere potuit. In tantis ergo mirabilibus quomodo lingua humana tacere potuisset, nisi idem ipse Spiritus, qui virginem repleverat torrentem suae affluentiae impetum, suavissimo moderaretur amplexu? Clamavit eminus jam, tunc sapientia Dei in illa beata anima: Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis: sed nescis unde veniat, aut quo vadat (Joan. III). Tu enim, inquit, ingredientem in te Spiritum sanctum subito accepisti: nec scientia tua adventum ejus praevenisti, ut aut venturum quaereres, aut venientem diligeres, aut ingredienti aperires. Subito tibi illapsus est, gratis se obtulit, non quaesitus venit, improvisus se infundit. Infusionem percipis: sed ad fontem immensitatis ejus te non extendis. Et ideo nescis unde veniat, quia quantum tibi datum est, sentire potes, sed ex quanto datum sit, investigare non potes. Si ergo praecedere non potuisti venientem in te, ne praesumas antecire processurum per te: quia nescis quo vadat, sicut ignoras unde veniat. Serva secretum, custodi commissum, absconde creditum. Non est tuum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate (Act. I). Ipse novit quando, et quibus, vel quemadmodum magnificentiae suae arcana revelet: tu tantum parata esto jubenti obtemperare, praecipienti officium exhibere. Tali ergo consideratione se temperans Maria prudenter interim tacere elegit, quousque largitor muneris sua sapientia auctor fieri dignaretur revelationis.

CAPUT 3

Sed quia eodem Spiritu sancto docente didicerat sicut sua per humilitatem tegere, sic alienis bonis per charitatem congaudere: surgit mox, et cum affluentia tantae gratiae ad inferioris properat epulatura convivium. Conscendit in montem Judaeae videre, et congratulari Elisabeth: ut quod de ipsa audierat credula in ipsa praesens videret, et condigna exultatione exciperet. Sed quae ad aliena bona praedicanda jam devota cucurrit, merito sua ab aliis praedicari audire debuit: ut ex eo quoque gloria ejus cresceret, quod exaltationi alterius non invideret. Unde Elisabeth Spiritu sancto repleta qualis, ac quanta esset, quae advenerat, agnovit. et quantum se indignam ejus visitatione judicaret, aperuit dicens: Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata, quae credidisti, quoniam perficientur in te, quae dicta sunt tibi a Domino (Luc. III).

CAPUT 4

Tunc ait Maria:

Magnificat anima mea Dominum.

Non ergo amplius potuit se continere cum Spiritum, quem intra cordis sui secreta tanta plenitudine redundantem sentiebat, per alieni oris claustra cerneret erupisse. Tunc igitur ad manifestationem Spiritus aperuit os suum, et verbum bonum, quod conceperat, eructans in laudem Salvatoris exclamavit, dicens: Magnificat anima mea Dominum. Nemo igitur verba ista leviter aestimanda putet. Quae enim de tam profunda conceptione prolata sunt, sine profunda investigatione digne penetrari non possunt. Et utinam contingat nobis eorum arcana quaerentibus illo spiritu ducente incedere, quo repleta Maria verbum patris concipere, et patrem verbi meruit verbo exsultationis magnificare. Ait ergo:

Magnificat anima mea Dominum. Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Vere dilecta, et unica, et in illam cellam vinariam a rege sponso tuo introducta, ab ubertate domus ejus inebriata, et fonte vitae (qui apud ipsum est) potata memoriam abundantiae suavitatis ejus eructasti, et in justitia ejus exsultasti. Vidisti, et gustasti; vidisti majestatem, gustasti suavitatem. Ideoque quod intus hauseras, foras propinasti. Magnificat anima mea Dominum. Videte quid ait: Magnificat, inquit, anima mea. Et exsultavit spiritus meus. Duo et duo, anima et spiritus, magnificat et exsultavit. Anima magnificat, spiritus exsultat: et iterum duo Dominus et salutaris; verba duo, res una, et tamen duo: Dominus et salutaris: Dominus potentiam nota, salutaris misericordiam. Videamus itaque verborum distinctionem. Primum anima magnificat Dominum; deinde Spiritus exsultat, in salutari non dicit anima exsultat. Nec dixit: Spiritus magnificat; sed anima, inquit,

magnificat, et spiritus exsultat; nec ait magnificat salutarem et exsultat in Domino; sed magnificat Dominum, et exsultat in salutari suo. Primum discernamus quare distincte posuit, magnificat et exsultat; vel quare prius magnificat, postea exsultat. Nihil enim ratione caret; quia omne, quod dictum est ab illa intima summae veritatis luce cui mens virginis excellenter inhaeserat emanavit. Nec potuit aliud dicere, quae meditando locuta non est, sed gustando: quam non docuit per varia discurrens cogitatio, sed uni inhaerens fonti sapientiae per contemplationem mentis devotio. Magnificat anima mea Dominum, inquit, et exsultavit spiritus meus. Duo quippe sunt, quae beati angelorum et hominum spiritus in illo fonte boni aeterna contemplatione hauriunt. Incomprehensibilis videlicet majestas Dei, et ineffabilis bonitas; quorum alterum castum timorem generat, alterum dilectionem parit. Pro majestate enim venerantur Deum, et pro bonitate amant, ne vel dilectio sine reverentia dissoluta sit, vel reverentia sine dilectione poenalis. Admirantes enim diligunt, et diligentes admirantur, ut inextinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, et suaviter in dilectione ferveat admiratio.

CAPUT 5

Propter hanc reverentiam dictum est, quod columnae coeli ante ipsum contremiscunt; quia nimirum etiam virtutes coelorum tantam majestatem sine admiratione intueri non possunt. Tremor autem beatorum spirituum concussio non est tranquillitatis, sed incessabilis et vivifica intentio perpetuae contemplationis. Nam quia eum, quem vident, perfecte nunquam comprehendere sufficiunt, semper supra se conspiciunt: in quo quasi per admirationem evigilant, ne eo quod comprehendere nunquam valent, torpescant. Quanto autem perspicacius intuentur, tanto ardentius amant; quia ipsum videre sapere est, et quod videtur dulcedo est. Vera autem dulcedo quanto perfectius sentitur, tanto desiderabilius appetitur; quia si vere dulce est quod percipitur, et hoc dulcius esse necesse est, si amplius percipiatur. Ad hanc ergo contemplationis lucem mens Mariae sublevata fuerat, quae coelestis patriae dulcedinem in verbis suis tam mirabiliter expressit, quam ineffabiliter comprehendit. Nam cum se Dominum magnificare perhibuit, venerandam illam reverendamque universis aeterni numinis majestatem interna visione contueri se manifeste declaravit. Cum vero se in suo salutari exsultare asseruit, gustum se internae dulcedinis percepisse ostendit. Unde utrumque professa est, et Dominum videlicet et Salvatorem, ut pro potestate, qua omni creaturae suae dominatur, etiam iis, a quibus non diligitur, jure metuendum ostenderet; pro bonitate vero, qua misericorditer quosdam salvat, dignum dilectione demonstraret. Sane quia universae viae Domini, misericordia, et veritas (Psal. XXIV) sunt, perfecta laus est Dominum et Salvatorem confiteri, cum veritas in Domino et in Salvatore misericordia commendetur. Veritas enim ad Dominum pertinet et ad Salvatorem misericordia. Nam, quia cuncta opera sua tanta, et tam perfecta justitia gubernat, ut id etiam, quod in eis praeter justitiam factum invenitur, inordinatum non relinquat; et quoniam factum perperam, nec ejus judicium potest evadere, nec aeternae dispositionis legibus contraire, in veritate serva tenorem justitiae.

CAPUT 6

Quia autem quaedam errantia gratuito ad vitam colligit, et reparat ad salvationem in iudicio suo, iustitiam moderatur per lenitatem misericordiae. Propterea magnificamus Dominum, et in saluari exsultamus; quia cuilibet reverenda est iustitia Domini, et exsultanter observanda misericordia Salvatoris. Ideoque, inquit Maria: Magnificat anima mea Dominum: Ex exsultavit spiritus meus in Deo saluari meo. Quare anima magnificat, et spiritus exsultat? Idem fortasse alio verbo repetitum est. Nam anima, et spiritus in homine idem est, quamvis aliud anima, et aliud spiritus notet. Nam spiritus ad substantiam dicitur, anima ad vivificationem. Verumtamen quia occasio se obtulit, errorem quorundam hic commemorare non abs re puto. Nam sunt, qui in unoquoque homine duas animas esse contendunt: unam rationalem et unam sensualem rationis expertem, quales sunt animae brutorum animalium. Hanc autem opinionem rationibus quibusdam, et auctoritatibus firmare conantur. Aiunt enim animam rationalem non nisi in vulva formato corpori infundi, quemadmodum legitur in primo homine corpus prius formatum ac deinde spiraculum vitae inspiratum. Et Moyses in lege dicit: Quod si quis percusserit mulierem praegnantem et illa abortivum fecerit: si formatum fuerit abortivum, percussor animam pro anima reddat; si autem formatum non fuerit, multetur pecunia (Exod. XXI). Quidam etiam sanctorum Patrum in suis tractatibus hoc asseruisse inveniuntur.

CAPUT 7

Et propterea cum constet animam rationalem non nisi formato corpori dari, et iterum materiam, sicut ipsum corpus, priusquam humanam formam accipiat moveri, et crescere, et ipso vitali motu, qui ipsi inest, ad hanc ipsam formam perducere, sine contradictione aliqua concedendum putant, quod antequam rationalem animam accipiat corpus humanum, animam habeat sensualem, qua vivat et vegetetur et incrementum formamque percipiat intantum ut si concepto semini, et formato rationalis anima non daretur, cum illa anima, quam a prima conceptione habet irrationalem, in humana forma de homine animal brutum nasceretur, nihil a caeteris irrationabilibus distans, excepto quod de humano semine substantiam contraxisset. Nam cum brutorum animalium semini hoc naturaliter insit, ut a semetipso tempore adveniente vivificationem accipiat, indignum videtur hoc humano semini, quod in sua natura excellentius esse constat, denegare. Post haec omnia illud etiam in testimonium assertionis adducunt, quod in Scripturis catholicis frequenter invenimus, in una persona geminato vocabulo animam et spiritum nominari, et in precibus Ecclesiae quotidie sine aliqua erroris suspicione cum fidelium funeri obsequium reddimus, animam et spiritum defuncti Domino commendamus. Hac ergo ratione probare volunt unumquemque duas animas habere, alteram qua vivit; alteram qua sapit, et utramque in futuro in electis beatificandam; alteram, id est rationalem per visionem Creatoris; alteram, id est sensualem per incorruptionem corporis. Similiter in reprobis utramque cruciandam; alteram per ignem, alteram per conscientiam malam.

CAPUT 8

Sed fides catholica ejusmodi assertionem non recipit, sed unam eandemque animam esse verissime testatur, quae in homine et corporis vitam praebet per sensum, et in semetipsa vivit per intellectum. Neque si humano corporis rationalis anima ante formationem non datur, licet moveatur, et crescat priusquam formam humanam accipiat, idcirco necesse est ut hoc per animam aliquam fieri dicamus, cum manifeste videamus virgulta, et herbas sine anima moveri, et incrementum habere. Nisi forte ipsam vegetationem et motum naturalem, animam quis appellare velit. Sed haec vis licet secundum aliquid anima dici possit, sensualis tamen et quae animas acciat, nullo modo dicenda est. Ridiculum enim, et praeter rationem omnino est, ut humanum corpus sine anima rationali bestiam nasci dicamus, et non potius nec vivere, nec nasci si anima rationali vivificatum non fuerit. Nam illud quod dicunt indignum esse, ut semen humanum secundum naturalem conceptum caeterorum animalium seminibus ad vivificationem infirmius esse credatur, et minus efficax quam nullius ponderis sit manifestum est, cum videamus fere omnia bruta animalia vigore sentiendi hominem praecedere; imo ex hoc ipso verisimilius probetur, semen nonnisi ex anima rationali vivificari, et sensum percipere; quia perfecto justum erat ut brutis animalibus, quibus nihil dandum erat in intellectu, aliquid amplius daretur in sensu, et econtrario, tanto major necessitas homini indiceretur exercendae rationis, quanto majorem in sensibus corporeis defectum pateretur. Sed et illud quod in sacra Scriptura aliquoties circa unam et eandem personam designandam spiritum et animam vocabula invenimus: non propter diversas essentias significandas factum est, sed propter ejusdem essentiae diversam proprietatem. Nam unus, et idem spiritus ad seipsum spiritus dicitur, et ad corpus anima. Unde et illi spiritus, qui primum conditi sunt, ut in sua puritate persisterent, neque miscerentur corporibus, spiritus dici possunt, animae non possunt; quia naturam spiritualem habent, animationem corporalem non habent. Brutorum autem animalium

spiritus, quia essentialiter corpus sunt, et extra vivificationem corpoream esse non habent magis propriae animae dicuntur quam spiritus. Anima autem humana, quia et in corpore esse habet et extra corpus, proprie et anima vocatur, et spiritus. Sed anima dicitur in quantum est vita corporis; spiritus autem in quantum est ratione praedita substantia spiritualis. Propterea in hac vita anima perditur ut spiritus salvus fiat, cum haec vita propter Deum despicitur ut postmodum a Deo aeterna vita tribuatur. Sed quia id, quod perdimus, quantum ad essentiam idem ipsum est, quod recipimus: propterea Dominus in Evangelio nequaquam nos animam perdere praecepit ut spiritum salvum reciperemus, sed eandem ipsam animam hic perdendam esse dixit, ut in futuro salva reciperetur (Matth. X), hoc profecto significans, quod quisquis propter Deum hanc vitam, quae nunc corporis vivificatione ex anima temporaliter mortalis constat, libenter despexerit, in futuro etiam eandem corporis (non solum animae) vitam aeternam et immortalem recipiet. Unde et sancta Ecclesia, quae carnis resurrectionem fidelissime credit, non solum pro spiritibus, sed etiam pro animabus fidelium suorum orat: hoc utique petens ut in visitatione justorum cum illa beatitudine, quae ex visione Dei mundis cordibus erit, hoc etiam ad gloriam vitae aeternae immortale et incorruptibile per resurrectionem carnis recipiant, quod nunc per mortem carnis corruptibile deponunt. Et haec quidem de differentia animae et spiritus, praeter rem, sed forte non praeter utilitatem dixerimus. Nunc ad ordinem narrationis nostrae, ut coepimus, recurramus.

CAPUT 9

Quaerimus ergo quid sibi velit talis distinctio verborum; utrumne aliquid nobis innuat quod non spiritum, sed animam Dominum magnificare dicit; et spiritum, non animam, in salutari suo exsultare testatur. Et forte aliquis curiositati magis quam diligentiae ascribendum putet ita singula quaeque perscrutari, et nec minima etiam sine propria consideratione praeterire. Novi ego multa ad hunc modum propter affectus commovendos in Scripturis vel per expressionem dicta, vel per inculcationem repetita. Quod etiam in hoc factum similiter si quis dicat, nihil inconvenientis est. Sic enim dictum est: Anima mea magnificat et spiritus exsultat, quasi diceretur: Ego ex anima mea et spiritu meo, id est, ex toto corde, et ex tota voluntate, Deum laudo et de ejus salvatione, quam generi humano praeparari nunc video, totis praecordiis exsulto. Nunc enim video de me assumi, quod credo pro me debere offerri. Sed tamen ut Salvatorem, meum confitear, qui, etsi adhuc hostiam carnis suae non obtulit, carnem tamen, quam adveniente tempore in hostiam offerat, jam assumpsit. Ergo et nunc Salvator; et non solum nunc, sed ab aeterno Salvator, qui jam per carnem assumptam ad salvandum advenit, sed eam, quam suo tempore exhibebit, salvationem ab aeterno dare disposuit. Vel certe secundum verborum distinctionem, convenienter anima magnificare Deum dicitur, et spiritus in salutari suo exsultare perhibetur. Saepe namque in Scripturis per animam affectus quidam et teneritudo mentis designari solet; et idcirco dum se ex anima magnificare asserit, nequaquam timore servili, sed dilectionis affectu, Deum se venerari ostendit. Et rursum cum spiritum suum in salutari suo exsultare perhibet, manifeste declarat non esse salvationem hanc, de qua caro gaudeat, sed aeternam potius, et in bonis invisibilibus praeparatam, de qua spiritus exsultat. Quia ergo beata illa anima casti timoris suavitatem conceperat, ideo non servili formidine, sed filiali dilectione Dominum se magnificare dicebat. In anima quippe, sicut dictum est, affectus et devotio amantis exprimitur, quia nihil aliud est ex anima laudare, quam ex

affectu venerari, et revereri ex dilectione. Sed, quia rursum aeternae salvationis ex illo pietatis fonte certitudinem hauserat, ideo spiritu in suo salutari exsultabat.

CAPUT 10

Nec tacite praetereundum est quod cum Dominum nominaret, nihil addidit. Cum vero Salvatorem diceret, non simpliciter Salvatorem, sed suum Salvatorem nominavit. Omnipotens enim Deus potestate, qua universae creaturae suae dominatur, Dominus omnium est; sed pietate, qua quosdam tantum, et non omnes ad vitam reparat, Salvator non omnium est. Nam dominatio ejus ad omnes aequaliter respicit: bonitas vero quosdam tantum ad salvationem discernit. Et idcirco dominium ad nullum specialiter dicitur: de salvatione vero, quae ab ipso est, electi tantum (quasi de proprio dono) merito singulariter gloriantur. Hoc est quod in sacra Scriptura quorundam specialiter Deum se appellari voluit: quia qui cunctis ut essent tribuit, bonis tantum ut beati essent semetipsum in praemium dedit. Ego sum, inquit, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob (Matth. XXII), quia cum caeteri, ut sint tantum habeant a me, isti per gratiam electi, ut beati sint, quod sunt, a quo esse habent; hoc est, memetipsum illis dedi; et propterea ipsorum Deus appellari volo: quia ipsorum sum quem acceperunt, vel receperunt per gratiam, quem non potuerunt per naturam, nec meruerunt per culpam. Nunc autem possident me, et ecce ego haereditas illorum, sum Deus illorum et Salvator, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Merito igitur beata virgo, quae se singulariter electam videbat, quia singulariter gratiam acceperat, quasi privilegio quodam electionis divinae confirmata, fiducialiter ipsum, quem pro salute mundi filium conceperat, suum etiam cum laetitia et exsultatione Salvatorem vocat.

CAPUT 11*Quia respexit humilitatem ancillae suae.*

Haec est causa exsultationis, quia respexit humilitatem ancillae suae. Ac si dicat: Merito in ipso exulto, quia ab ipso est quod exulto; et quia ejus dona propter ipsum diligo, ideo in ipso exulto. Distinguamus haec duo: Quidam neque a Deo exsultant, neque in Deo: nam qui in carnis voluptate exsultant, aut qui, secundum Salomonem, laetantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. II): isti nec a Deo, nec in Deo exsultant. Nam, quia malum est, unde exsultant, patet profecto quod a Deo non est unde exsultant. Et quia rursus de malo ad malum exsultant, et suum gaudium in malignitate constituunt, ideo in Deo minime exsultant. Sunt alii qui acceptis donis gratiae abutuntur, et ea quae propter salutem animae data sunt ad carnis usum et gloriam saeculi convertunt. Acceptis Dei donis laetantur, et gaudent se habere quod Deus contulit: non ut per hoc adjuventur ad ipsum pertingere, sed ut alios in gratiae perceptione monstrentur anteire. Isti etsi habere a Deo videantur unde gaudent, nequaquam tamen in Deo gaudent, quia nec in Deo, nec propter Deum diligunt quod a Deo perceperunt. Qui autem, gratia percepta, ad amorem Dei idipsum convertunt quod ab ipso accipiunt, isti profecto et a Deo et in Deo exsultare probantur. Quapropter sollicite nobis considerandum est, dum mentem nostram aliqua forte laetitia tangi sentimus, ne idipsum quod mentem per gaudium sublevat, aut a malo oriatur, aut a bono ortum ad malum per intentionem animum impellat. Maria ergo, ut suum gaudium solitum esse demonstraret, illud neque a vanitate exortum, neque ad vanitatem conversum ostendit: sed Dei se dona in Deum diligere, et pro respectu gratiae, qua praeventa erat, in suo se salutari exsultare perhibuit, dicens: Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo; quia respexit humilitatem ancillae suae. Sane respectus Dei in sacra Scriptura tribus modis accipi solet: videlicet secundum cognitionem, secundum gratiam, secundum iudicium. De respectu cognitionis

divinae dicit Apostolus: Omnia nuda, et aperta sunt oculis ejus (Hebr. IV). Ergo per cognitionem Deus omnia respicit; sed per gratiam non omnes respicit. Nam de respectu gratiae dictum est: Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum (Psal. XXXIII). Quem videlicet respectum illi non merentur, quibus in fine dicetur. Nescio vos (Matth. XXV). De respectu judicii dictum est: Oculi Domini contemplantur bonos et malos (Prov. XV). Et iterum: Oculi ejus super [respicit Dominus] omnem viam filiorum hominis, et omnes gressus eorum considerat. Non sunt tenebrae, et non est umbra mortis, ut ibi absconduntur, qui operantur iniquitatem (Prov. V). Ergo videre Dei per cognitionem, est nihil eorum quae sunt ignorare. Videre per gratiam, dona misericordiae impendere. Videre per judicium, unumquemque secundum opera sua, vel ad poenam, vel ad gloriam destinare. Sed quia de respectu gratiae in hoc loco agitur, diligentius adhuc qualiter per gratiam Deus hominem respiciat consideremus. Nam ipsum vocabulum respectus quamdam expressionem notat, ut plus aliquid esse videatur respicere quam videre. Quasi enim respicere est prius abjectos et derelictos visitare. Nam quasi averti ab homine tunc Deus dicitur, cum per distractionem judicii gratiae suae dona subtrahit. Cum vero placatus per misericordiam subtracta restituit, rursus per respectum gratiae ad eum se convertit. Bene ergo Maria solam in se humilitatem Dominum respexisse testatur, quia divinitatis propitiationem, quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit, in Maria per humilitatem recuperavit. Nam, quia in ea Verbum Patris carnis substantiam, quam sibi uniret, assumpsit, quasi ad eam, quam prius abjecerat, naturam sublimandam per misericordiam respexit. Respexit ergo humilitatem Mariae Deus: cui propter humilitatis meritum dedit ut Filium suum in carne sua conciperet, et de sua carne verum Deum, et hominem omnium hominum (quantum in ipso est) Salvatorem generaret. Cujus humilitatis virtutem mox determinans subjungit ancillae suae. Nam, quia humiliter se, quod erat, ancillam cognovit, ideo quod non erat sublimiter mater esse meruit, sed quia in eo, quod se ancillam nominavit, virtutem humilitatis exprimi

diximus, ut appareat qualiter hoc dictum humilitatem commendet, servitutis genera distinguere debemus. Servitus enim quatuor modis variatur, secundum conditionem, secundum necessitatem, secundum timorem, secundum dilectionem. Secundum conditionem omnia divinae servituti debent esse obnoxia, quia opus factori suo, hoc ex conditione sui debet, ut ejus dispositionibus obtemperet, et instituta sequatur: ut sicut ab ipso factum est, ita non nisi sub ipso, et secundum ipsum incedat. Secundum necessitatem autem Deo servire dicuntur pravae voluntates, quae cum ejus jussionibus contraire nitantur, per ineffabilem tamen ejus dispositionem arctantur, ut nihil sine ipsius nutu ad effectum perducere queant. Serviunt nolentes ejus dispositioni, qui volentes subjecti non sunt ipsius praeceptioni. Sequitur tertia servitus, quae fit timore, quando divina praecepta non ex dilectione implemus, sed ex formidine. Quarta autem servitus est, quando voluntarie jussionibus illius obtemperamus; quia ipsum qui jubet diligimus, nec aliud in nostra servitute extra ipsum commodum quaerimus, quam ut secundum eum ambulantes, ad ipsum pertingere valeamus. Hoc est enim propter ipsum facere quod ipse jubet, propter ipsum adipiscendum facere quod jubet. Sed ex his quatuor servitutibus illa mihi praecipue in hoc loco commendari videtur, quae est secundum conditionem. Hanc siquidem parentes nostri in paradiso Conditori exhibere noluerunt, quando in superbiam elati despexerunt esse sub illo a quo fuerant conditi, et voluerunt perverse cum illo esse in majestate consimiles, qui non erant in natura aequales. Convenienter ergo gratia culpae respondet. Eva per superbiam creaturam Dei se esse et opus Dei, non considerans, ideo parificari voluit; Maria autem suo factori humiliter se subdens, ancillam se nominavit: et idcirco illa abjecta, et ista electa est. Superbam despexit, et humilem respexit: et quod superba perdidit, humilis recepit. Ideo ait: Respexit humilitatem ancillae suae. Respexit humilitatem, respexit humiliationem. Humilitatem respexit, humilem remunerans, humiliationem respexit, humiliatam exaltans. Duo sunt, humilitas et humiliatio: humilitas est intus in virtute mentis, humiliatio foris est in abjectione humanae opinionis. Sed

servi Dei aliquando cum humilitate etiam humiliationem habent. Aliquando humilitatem habent, humiliationem non habent. Nunquam vero humiliationem sine humilitate habent. Humilitatem eum humiliatione habent, qui et coram Deo humiles sunt, et coram hominibus despicabiles. Humilitatem sine humiliatione habent, qui licet coram hominibus foris despicabiles non appareant, intus tamen humilitatis meritum coram Deo inviolatum conservant. Illis mundus crucifixus est, et ipsi mundo, quia per humilitatem mundum contemnunt, et per humiliationem a mundo contemnuntur. Istis vero mundus quidem crucifixus non est; ipsi tamen mundo sunt crucifixi, quia gloriam humanam, quam foris non quaesitam accipiunt, intus per virtutem humilitatis oblatam contemnunt. Ergo Maria, quae apud Deum humilis erat, et apud homines propter Deum abjecta, in utroque se a Deo respectam esse testatur, quia et ejus humilitas apud Deum acceptabilis facta est, et ejus humiliatio apud homines in gloriam commutata.

CAPUT 12

Unde sequitur:

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Usque ad illud namque apud homines opprobrium sterilitatis portaverat, quia integritatem virginitatis thoro maritali praeponerat. Sed unde in priori generatione carnali quasi maledictionis sententiam sustinuit, inde nunc ab omni generatione merita benedictione collaudatur: cui hoc inter omnes feminas soli concessum est, ut et fructum fecunditatis haberet, et integritatem virginitatis non amitteret. Respexit enim Deus humilitatem ejus, et abstulit humiliationem ejus, et ideo, inquit, ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Omnes generationes, quae amissam beatitudinem per fructum uteri mei recuperabunt, qua per fructum vetiti ligni privatae sunt; omnes beatam me dicent, ut parum jam sit in praeterita generatione sustinuisse sterilitatis opprobrium, quae ab omni generatione futura pro fructu fecunditatis meae beata vocabor. Ex hoc inquit. Ac si diceret Elisabeth: Ex quo per os tuum sua magnalia, quae in me operatus est, aperuit, ex hoc eadem in omnes generationes manifestando magnificabit.

CAPUT 13

Quia fecit mihi magna qui potens est: et sanctum nomen ejus.

Magnum fuit, ut virgo sine virili semine filium conciperet. Magnum fuit, ut Dei Patris Verbum carne sua indutum utero gestaret. Magnum fuit, ut dum, se ancillam confessa est, mater fieret sui plasmatoris. Sed haec omnia si magna sunt, impossibilia tamen non sunt ei, a quo facta sunt, quia potens est. Et ideo fecit mihi magna, qui potens est, et singulariter magna, quia singulariter potens. Propterea non ait, hoc vel hoc potest: sed potens, inquit, est, ut omnipotentem intelligas, qui absolute potens dicitur, quia omnia potest. Potentem ergo confessa est, nec amplius dixit: quia credi potest ejus potentia, quia est; sed quanta sit, aut qualis comprehendi non potest. Idcirco solum confessa est, potentiam discutere non praesumpsit, quia sciri non potest quanta est: de qua verissime scitur quia immensa est. Eant ergo nunc, et de suo sensu gloriantur, qui opera divina ratione se putant discutere, ejus potentiam sub mensura coarctare. Cum enim dicunt, Hucusque potest, et non amplius, quid hoc est aliud, quam ejus potentiam (quae infinita est) concludere, et restringere ad mensuram? Aiunt enim: Non potest Deus aliud facere, quam facit, nec melius facere, quam fecit. Si enim aliud potest facere, quam facit, potest facere quod non praevidit, et si potest facere quod non praevidit, potest sine providentia operari Deus, quia omne, quod praevidit se facturum, facit, nec facit aliquid quod non praevidit. Si ergo non potest providentia ejus aut mutari, ut aliud fiat quam praevisum est: aut cassari, ut hoc non fiat, quod praevisum est: necesse est totum fieri quod praevisum est, et nihil fieri, quod praevisum non est. Porro quidquid est praevisum, esse constat, et quidquid praevisum est, fieri dubium non est. Quod si praeter providentiam fieri aliquid impossibile est (omne autem, quod praevisum est esse, fieri necesse est), aliud fieri quam fit nulla ratione potest. Amplius. Quidquid facit Deus si melius potest facere quam facit, in hoc ipso non benefacit,

quod optime quidem non facit quod facit: melius enim faceret, si quod facit, melius faceret. Facere quippe et nolle melius facere, etiam bonum facientis malum est facere. Sed haec pia mens in Deum dici non sustinet. Et ob hoc proximum videtur, et consequens, quod melius facere non potest, quam facit, quia sic facit, ut non faciat male in eo, quod sic facit.

CAPUT 14

Ejusmodi causis, atque rationibus quidam inducuntur, ut dicant Deum suorum operum mensura, ac lege ita astrictum, atque alligatum, ut praeter quam facit, nec aliud quidquam facere possit nec melius. Ac per hoc plane infinitam illam atque immensam Divinitatis potentiam sub termino ac mensura alligare convincuntur, qui usque ad aliquid, quod vere finem ipsum habet, eam extendunt, et ultra negant procedere. Certum est enim quod omne quod factum est in numero, et pondere et mensura, legitimum terminum et finem suum habet: et idcirco si ad operis mensuram Creatoris potentia, modumque componitur, ipsa procul dubio, et fine et mensura terminari declaratur. Quapropter, ne vel his, quae videntur rationes, sine causa assensum negare videamur, vel hominum creduli sine consideratione falsum pro vero recipere, oportet pro compendio praesenti breviter ad ea quae dicta sunt respondere.

CAPUT 15

Primum considerandum est utrum Deus ulla ratione neque mutata, neque cassata sua providentia aliud facere possit quam facit. Constat enim quod omne quod fit ab aeterno praevisum est futurum esse: quia ab aeterno futurum est, quod ipsum tamen ab aeterno non est: et dicimus, quod possibile est non fieri, quod futurum est. Et si non fieret quod fiet et non fieri possibile est, nunquam futurum fuisset, nec praevisum. Quod, quia fiet, et futurum semper est, et praevisum est. Nulla ergo mutatio hic, aut cassatio providentiae apparet: quia sicut praevisum est, et fiet: sic, si praevisum non esset, non fieret. Sed jam, inquiunt, praevisum est. Bene praevisum est, quia futurum est; et dicunt: Sed providentia nec mutari potest, nec cassari: eventus autem impediri potest, ut non fiat quod futurum est: si autem impediretur eventus rei (quod fieri potest), mutaretur vel cassaretur providentia, quod fieri omnino non potest. Sed nos ad haec respondemus, quia si mutaretur eventus (quod fieri potest), nec mutaretur, nec cassaretur providentia, quia hoc omnino fieri non potest: sed potius nunquam fuisset praevisum, quod nunquam fuerat futurum, et constaret providentia in eo, ut non fieret, sicut modo in eo consistit ut fieret, non mutata, ut post aliam alia esset, sed ut nunquam alia esset. Ergo Deus aliud potest facere quam fecit: sic tamen ut ipse aliud faciendo alius non sit; sed sive idem, sive aliud faciat, ipse tamen semper idem sit.

CAPUT 16

Nunc illud restat, ut discutiamus utrumne melius aliquid facere possit quam facit Deus. Hic illi nostri scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutationes novum aliquid, et vere novum, nec tam verum, quam novum afferre se dicunt. Et debent singulas quidem creaturas per se consideratas a perfecto minus habere: universitatem autem rerum omnium in tanta consummatione boni expressam, ut non possit esse melior quam est. Ubi mihi primum responderi exoptulo cum dicunt universitatem rerum omnium non posse meliorem esse quam est: qualiter id accipiendum sit, quod dicunt meliorem eam esse non posse: sive ideo non potest esse melior, quia summe bona est, ita ut nulla omnino boni perfectio ei desit: sive ideo non potest esse melior, quia majus bonum, quod ei deest, capere ipsa non potest. Sed si ita summe bona est, ut nulla ei bona perfectio desit, jam opus suo plane Creatori aequatur, et vel extra metam extenditur, quod infra est: vel intra immensitatem coarctatur, quod summum est: quod utrumque pari inconvenientia impossibile est. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonum amplius, quod ei deest, capere ipsa non potest, jam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis, et potest melior esse si fiat capax majoris boni, quia et hoc ipse, qui fecit, potest. Ergo in se non potest, in Deo potest, quia ipsa non potest, sed Deus potest, et quantum ipse potest dici non potest: ergo ipse melior esse non potest, sed omne quod fecit melius esse potest, si tamen ipse voluerit, qui potest. Et ipse quod fecit melius esse potest, non tamen corrigens malefactum, sed benefactum promovens in melius, non ut ipse quantum ad se melius faciat, sed ut quod fecit (ipso identidem operante, et in eodem perseverante) melius fiat. Ergo summe potens est, qui potest omne, quod possibile est; nec ideo minus potest, quia impossibilia non potest, quia impossibilia posse non esset posse, sed non posse. Propterea inquit Maria: Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus. Non ait per me, aut in me fecit magna, sed mihi, inquit, fecit. Quod enim in ea ad omnium salutem factum est, hoc privilegio electionis

ad ejus gloriam singulariter est ordinatum. Et ideo dicit, magna, nec addidit, qualia; quia cum omnia Dei opera humani sensus capacitatem exsuperent, praecipue sacramentum redemptionis, Verbi mysterium super omnia ineffabile esse constat. Nihil enim unquam magis mirum factum est, quam ut Deus homo fieret, et natura incomprehensibilis corporis substantiam ita sibi uniret, ut nec minus in ea esset, quia in se erat immensa, nec minor in se existeret, quia in illa fuerat tota.

CAPUT 17

Haec ergo sunt magna, et ineffabiliter magna, quae in Maria facta sunt ad omnium salutem, et Mariae facta sunt ad gloriam singularem. Propterea ait: Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus. Sanctum est in se, et in nobis sanctificatur nomen ejus, dum nos sanctificamur in nomine ejus. Quid est nomen ejus? fama ejus. Nomen ejus, cognitio ejus. Fides ejus, nomen ejus. Hoc nomen cum sanctis sanctum est, quia glorificatur a sanctis, et benedicitur; a perversis blasphematur. Et nomen Dei per vos blasphematur in gentibus (Rom. II). Ergo, quia magna fecit, sanctificatum est nomen ejus, quia, dum Verbum in carne mirabiliter nascitur, gloria Dei per Verbum in hominibus declaratur. Pater, inquit, manifestavi nomen tuum hominibus, et ego te clarificavi super terram (Joan. XVII). Et ideo fecit magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

CAPUT 18

Et misericordia ejus in progenies et progenies timentibus eum.

Mihi, inquit, fecit, non tamen soli singulariter, sed uni excellenter. Verumtamen misericordia ejus in progenies et progenies timentibus eum. Nemo a gratia excluditur, sed in omni gente, qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi. In progenies et progenies, hoc est in omnes progenies. In hac gratia nihil discernit hominem, nisi timor Dei. Graecus sit, Barbarus sit, Scytha sit; masculus sit, femina sit, liber sit, servus sit; timorem Dei habeat, et salvus erit. Misericordia ejus in progenies et progenies timentibus eum. Et hic rursus praeterire non debemus quae de timore dicenda sunt. Quatuor timores sacra Scriptura discernit: servilem, mundanum, initialem, filialem. Servilis timor est pro evitanda poena abstinere a malo, retenta voluntate mala. Mundanus timor est pro evitanda poena abstinere a bono, retenta voluntate bona. Initialis timor est pro evitanda poena, cum perverso opere etiam pravas cogitationes reseca. Filialis timor est bono firmiter adhaerere, quia illud amittere nolis.

CAPUT 19

Ex his quatuor timoribus duo mali sunt, id est, servilis et mundanus: duo vero boni, id est initialis, et filialis. Servilis timor poenam, quae ab hominibus infertur, metuit, et idcirco ei sufficit cessare a malo opere: quia ad oculum famulatur, et reatum conscientiae non metuit, hominibus placere videns. Mundanus vero timor hominibus placere non quaerens, tamen displicere metuens, et ipse fingit quod non est, tam mendax in neganda veritate, quam fallax alter in falsitate tegenda, et uterque in veritate offendit. Alter, quia timide negat quod est: alter, quia perverse simulat quod non est. Initialis vero timor, quia eam, quam Deus comminatur, poenam declinare satagit, nequaquam sibi sufficere videt, ut ab illicita se operatione contineat; quia ei, qui cor intuetur, non est satis ad probationem, si innocens fuerit actio, nisi etiam ipsa cordis cogitatio ante ejus oculos sincera, atque impolluta appareat. Quia ergo illi displicere metuit, qui videt totum, ad perfectam innocentiam coram eo necesse esse consideret, ut mundet totum; et ideo iste timor initialis dicitur, quia sub hoc per bonam voluntatem et virtus initium capit, et vitium finem, necdum tamen perfectio est: quia dum aliud agitur, et aliud intenditur, ipsum adhuc propter se bonum non amatur. Tum accedit charitas, et intrat per timorem istum, qui dum monstrat quod fugere debeamus periculum, quodammodo appetere et desiderare facit praesidium. Convertit ergo cor ad Deum, ut quodammodo de ipso fugiat ad ipsum: hoc est, dum cavens habere iratum, studet habere propitium. Hunc sequitur timor filialis, qui ex succedente charitate nascitur; ut ipsum timere nihil aliud sit, quam degustatum in charitate bonum jam nolle amittere. Et hic quidem timor aliquid poenae adjunctum habet, dum in incerto ambulamus, et potest in utramque adhuc partem declinare status vitae mutabilis. Sed eum mutabilitas nulla erit, tunc nulla ex incerto suspicionis poena inerit: et tunc timor quodammodo sine timore erit, ubi et de stabilitate certi erimus: et tamen reverentiam Creatori exhibere non desistemus. Ergo misericordia ejus in progenies et progenies

timentibus eum. Nec solum timentibus perfecta charitate, sed etiam timere incipientibus, et per inchoantem sapientiam se convertentibus, misericordia ejus in progenies et progenies timentibus eum.

CAPUT 20

Et incipit deinde misericordiam istam, quae Deum timentibus praestatur, latius explicare, et ipsum redemptionis humanae ordinem modumque manifesta narratione contexere, dicens:

Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui.

Haec est illa misericordia, quam se timentibus exhibuit Deus; quia Verbum suum per assumptam carnem in hunc mundum misit: ut per ipsum aeras potestates potenti virtute debellaret, et genus humanum ab earum potestate redimeret. Ipsi enim superbi sunt, quos dispersit, ejiciens eos foras a cordibus hominum, atque spolia eorum diripiens. Nam, qua prius in hominibus principabantur, virtutem dissipavit. Fecit, inquit, potentiam in brachio suo; quia per humilitatem Filii sui diabolus vicit. Ideo fecit potentiam in brachio suo. Brachium ejus, Filius ejus est. Potentia in brachio fecit; quia per id quod factum est in ipso redemptum est quod factum est ab ipso. Fecit potentiam, fecit infirmitatem, et ipsa infirmitas potentia fuit; quia per illam victus est diabolus, et homo de ejus potestate ereptus. Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui. Quid est mente cordis sui? Mente cordis sui dispersit eos, profundo consilio suo dispersit eos. Profundum erat consilium ut pro homine Deus homo fieret, et pateretur innocens, ut redimeretur nocens: et in his omnibus profundum erat consilium, nec poterat illis diabolus praevidere. Sed captus est hamo Leviathan, et prudentia Dei percussit superbum. Mysterii, inquit Apostolus, aeternis temporibus taciti soli Deo cogniti (Rom. XVI), quod nemo principum hujus saeculi agnovit; quia, si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent (I Cor. II). Hoc est mente cordis sui, hoc in corde suo Deus volvebat, imo non volvebat, sed habebat, et diabolus nesciebat. Stulti principes Thaneos, sapientes consilarii Pharaonis dederunt consilium insipiens: Ubi sunt nunc sapientes tui? annuntient tibi, et indicent

quid cogitaverit Dominus exercituum super Aegyptum. Stulti facti sunt principes Thaneos, emarcuerunt principes Mempheos: deceperunt Aegyptum, angulum populorum ejus. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis (Isa. XIX). Et ibi: Dispersit superbos mente cordis sui; et fecit potentiam in brachio suo; quia per incarnationem Filii sui et potenter daemones devicit, et prudenter supplantavit. Fecit potentiam in brachio suo: et dispersit superbos mente cordis sui. Possumus etiam non inconvenienter superbos Judaeos intelligere, qui gloriabantur se esse de genere Abraham, et in sua justitia praesumebant, et propterea justitiae Dei non erant subjecti. Istos ergo superbos facta potentia in brachio suo dispersit Deus mente cordis sui; quia per Filium suum in carne venientem ex operibus legis neminem justificari posse docuit, sed per fidem, quae ex Deo est. Judaeos autem, qui opera legis contra Dei justitiam defendere conati sunt, et humilem Christi adventum superbe contempserunt, a gratia sua, in qua stare videbantur, abjecit; et gentes peccata sua humiliter confidentes, Deique justitiam praeferentes assumpsit. Unde convenienter adjungitur:

Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Potentes enim de sede deposuit; quia Judaeos, qui filii regni videbantur abjecit, et humiles, scilicet homines gentiles, exaltavit; quia gentes, quae abjectae erant per humilem confessionem in consortium regni atque in filiorum adoptionem assumpsit. Vel secundum superiorem expositionem, potentes de sede deposuit; quia malignos spiritus a cordibus hominum ejecit, et humiles exaltavit, ipsos videlicet homines, quos prius propter superbiam abjecerat, humiliatos reparavit. Ergo fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui; deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. Sed video adhuc aliquid esse, quod adjicere possimus his quae de superbiorum dispersione dicta sunt. Nam quod ait: Mente cordis sui, si secundum priorem sententiam exponamus, liquet quod alto et investigabili consilio Dei factum est, ut Judaei qui primum

electi fuerunt postmodum reprobarentur, et gentiles qui prius erant reprobri postea assumerentur. Hoc ita profundo et inscrutabili consilio factum est, ut omnia sub peccato concluderet Deus et omnium misereretur. Et ideo Apostolus in consideratione hujus profunditatis obstupescens exclamavit. O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! (Rom. XI.) Hoc ergo considerare possumus in eo quod dictum est: *Mente cordis sui.*

CAPUT 21

Et si aliam adhuc expositionem accommodare velimus, erit non contemnenda sententia. Mens etenim cordis Dei est vivax illa, et permanens dispositio internae occultaeque praedestinationis. Ipse est liber vitae, in quo scripta sunt nomina eorum qui salvi fiunt et scripti in vita in Hierusalem. Idem ergo mens est quod liber, et quasi in libro permansurum scribitur, quod in mente per memoriam retentum non deletur. Quod itaque in hoc loco dictum est: Dispersit superbos mente cordis sui, hoc idem Psalmista aliis verbis expressit, dicens: Deleantur de libro viventium (Psal. LXVIII). Sed quia praescientia praedestinationis divinae non mutatur, et inde deleri vel dispergi non est ibi esse desinere, sed nunquam fuisse, recte adjunxit, dicens: Et cum justis non scribantur (Ibid.). Sciendum est quod tribus modis in libro vitae aliquis scribi perhibetur, secundum praescientiam, secundum causam et secundum operationem. Secundum praescientiam scripti sunt in libro vitae, qui praedestinati sunt ad vitam, qui non delentur unquam, quia ex his, qui praevisi sunt ad salutem, nemo perire sinetur, licet ad tempus quasi periturus a via veritatis errare permittatur. Secundum causam scripti sunt in libro vitae, qui ad tempus in justitia ambulant: et tales aliquando sunt, qui digni salvatione existerent, si tales usque in finem permanerent. Isti autem delentur, cum justitiam coeptam deserunt et a via veritatis, per quam incedere coeperant, ad errores declinando, recedunt. Secundum operationem, aut potius secundum humanam existimationem, scripti dicuntur in libro vitae, quorum opera secundum humanum iudicium talia apparent, propter quae digni videantur scribi in libro vitae: qui rursus eam ea, quae agere bona videbantur, deserunt, quasi a libro vitae deleri iudicantur. Qui ergo sic a libro vitae delentur, ut rursus in eo non mereantur ascribi, etsi ad tempus vel secundum causam justitiae, vel secundum iudicium existimationis humanae scripti visi sunt, nunquam tamen secundum praescientiam fuerunt. Quia ergo creatura rationalis in angelis et hominibus ad titulum coelestis patriae et haereditatis supernae in libro vitae per conditionem ascripta fuerat,

sed per elationem qua se in utraque suo Conditori perverse comparare voluit, abjecta est et honore suo privata: jam tunc quidem a mente cordis sui superbos dispersit, quando eos, qui circa se tumuerunt, ab interna stabilitate projiciens, foris per desideria terrena fluctuare permisit. Dispersit superbos mente cordis sui: Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. Prius angelum de coelo et hominem de paradiso superbientem projecit; et postea hominem per poenitentiam humiliatum ad pristinam gloriam reparavit. Sed et quotidie superbos quosque, subtrahendo gratiam suam, deponit, et humiliat, et postea eosdem humiliatos, gratiam priorem restaurans, exaltat. De quo etiam illud est quod sequitur:

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

Esurientes vocat eos, qui se vero bono indigere cognoscunt; divites intelligi vult eos, qui superbi sunt et elati, et se prae aliis in donis gratiarum abundare existimant. Ergo, sicut humiles, modica de se sentiendo, majorem gratiam merentur accipere, ita superbi et elati, de se praesumendo, etiam ea quae acceperunt amittunt.

CAPUT 22

Suscepit Israel puerum suum.

Suscepit sicut medicus aegrum, Israel puerum suum, populum videlicet suum: Israel puerum, id est humilem et innocentem suscepit, ut sanaret infirmum, ut redimeret captivum, ut justificaret impium, ut salvaret justum. Suscepit Israel, quem non invenit Israel, sed ut faceret Israel. Suscepit Israel puerum suum.

Recordatus misericordiae suae.

Quae olim promiserat, sed diu distulerat, tandem exhibebat.

*Sicut locutus est patribus nostris, Abraham et semini ejus
in saecula.*

Misericors in promittendo, verax in exhibendo, quia sine debito promisit, et sine dolo exhibuit. Sicut locutus est patribus nostris, Abraham et semini ejus in saecula.